

ПРОФЕСОР ОРЕСТ ІЛЛЯРОВИЧ МАТКОВСЬКИЙ
(до 80-річчя від уродин)

17 листопада 2009 р. виповнилося 80 років від уродин та від понад 55-річної науково-педагогічної, організаторської і громадської діяльності лауреата Державної премії УРСР в галузі науки і техніки, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України, заслуженого професора Львівського національного університету ім. І. Франка, віце-президента Українського мінералогічного товариства і керівника його Львівського відділення, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка Ореста Ілляровича Матковського – званого українського вченого геолога-мінералога і педагога.

Орест Матковський народився на Тернопільщині в с. Терпилівка Підволочиського району в селянській родині. Важкі довоєнні, воєнні та повоєнні роки, у яких пройшло дитинство і початки навчання, загартували його характер, заклали перші паростки потягу до науки, склали підґрунтя подальших життєвих надбань. Середню освіту здобув у Підволочиській десятирічці, і визначальну роль у виборі життєвого шляху – майбутньої професії геолога, відіграли саме шкільні вчителі.

Упродовж 1948–1953 рр. Орест Матковський – студент геологічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. Він вдало поєднував навчання з активною дослідницькою працею в науковому студентському гуртку при кафедрі мінералогії, з колективом якого молодий професор Євген Лазаренко проводив геологічні екскурсії та експедиції на відомі родовища різних районів колишнього СРСР (Волинь, Донбас, Карпати, Поділля, Приазов'я, Забайкалля, Урал). Це і стало основою для успішного завершення навчання, відмінного захисту дипломної роботи на тему “Мінералогія маріуполітів балки Мазурової в Приазов'ї”, отримання диплома з відзнакою з присвоєнням кваліфікації геолога і рекомендації для вступу до аспірантури на кафедру мінералогії, де він навчався під керівництвом ректора університету, член-кореспондента АН УРСР Євгена Лазаренка.

З того часу і донині багатолітня науково-педагогічна, організаторська і громадська діяльність Ореста Матковського пов'язана із Франковим університетом. Тут він пройшов шлях від студента до професора, багатолітнього завідувача кафедри мінералогії (1974–1999 рр.) і декана геологічного факультету (1980–1996 рр.).

Упродовж навчання в аспірантурі (1953–1956 рр.) Орест Матковський підготував і 1957 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Мінералогія осницького комплексу Волини”, яку рекомендували для демонстрації на міжнародній виставці кращих наукових праць молодих вчених у Брюсселі. Докторську дисертацію на тему “Мінералогія и условия образования древних эндогенных комплексов Мармарошского массива (Восточные Карпаты)” він захистив 1975 р. Учене звання доцента йому присвоїли 1962 р., професора – 1977 р.

Багатогранність наукової діяльності професора Ореста Матковського проявляється в охопленні сферою його наукових інтересів якнайширшого кола питань генетичної, регіональної, пошукової і прикладної мінералогії, типоморфізму мінералів родовищ корисних копалин України, зокрема в її великих геолого-структурних елементах – Українському щиті та Українських Карпатах, що відображено в численних наукових працях.

Перші розвідки вченого, що стосувалися мінералогічних особливостей порід північно-західної частини Українського щита: кіровоградсько-житомирського й осницького комплексів та Коростенського плутону, узагальнені в монографіях “Акцессорные минералы гранитоидов осницкого комплекса Волини” (1956; переклад японською мовою – 1958), “Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині (С. К. Лазаренко, О. І. Матковський, О. М. Винар, В. П. Шашкіна, Г. М. Гнатів; 1960), “Мінералогія и генезис камерных пегматитов Волини” (Е. К. Лазаренко, В. И. Павлишин, В. Т. Латыш, Ю. Г. Сорокин; 1973), співавтором якої О. І. Матковський є в розділі “Мінералогическая характеристика пегматитов”.

Дослідженнями мінералогії Карпатського регіону розпочався новий період наукової діяльності Ореста Матковського. Спочатку вони були зосереджені на вивченні давніх ендегенних комплексів Мармароського масиву, а далі поширилися й на інші геологічні утворення.

На першому етапі досліджувалося Чивчинське відгалуження масиву – найвіддаленіший, важкодоступний і маловивчений район Українських Карпат, а також Рахівська і, частково, Румунська його частини. Підсумком став вихід у світ добре відомої монографії “Мінералогія и петрографія Чивчинских гор (Украинские Карпаты)” (1971), а подальшим узагальненням даних з геологічної будови, стратиграфії і літології, тектоніки, магматизму і метаморфізму, горючих, металевих і неметалевих корисних копалин регіону стала монографія “Геология и полезные ископаемые Украинских Карпат” (М. П. Габинет, Я. О. Кульчицкий, О. И. Матковский, А. А. Ясинская) у двох частинах (Ч. 1 – 1976 р.; Ч. 2 – 1977 р.).

Дані з мінералогії Закарпаття, зокрема молодих постмагматичних родовищ і пов'язаних з ними метасоматитів, вдало доповнили колективні монографії “Типоморфизм минералов полиметаллических и ртутных месторождений Закарпатья” (співавтори – Б. В. Заціха, В. М. Квасниця, С. О. Галій; 1984) та “Околорудные метасоматиты Закарпатья” (співавтори – О. П. Щербань, Л. В. Копилова, Б. Г. Ремешило та ін.; 1989).

Логічною в цьому зв'язку стала пильна увага вченого до перспектив золотоносності Українських Карпат, тому неможливо переоцінити вагомість його внеску в узагальнення даних щодо родовищ і рудопроявів регіону, мінералого-генетичну і формаційну типізацію золотого зруденіння, дослідження типоморфних ознак золота і його супутників, розробку мінералогічних, петрографічних і геохімічних критеріїв прогнозування, пошуків та оцінки золоторудних об'єктів. У результаті було виявлено понад десять дуже рідкісних, раніше невідомих у регіоні мінералів, що

сприяло відкриттю Берегівського і Мужієвського золоторудних родовищ та склало основу для мінералого-технологічної типізації руд і підрахунків запасів золота.

Підсумок дослідженням мінералогії Українських Карпат за задумом ученого підіб'є багатотомна колективна праця. На сьогодні за його редакторства і співавторства вийшло друком три книги: “Минералы Украинских Карпат. Простые вещества, теллуриды и сульфиды” (1990); “Минералы Украинских Карпат. Оксиды, гидроксиды, хлориды, йодиды, фториды” (1995); “Минералы Украинских Карпат. Бораты, арсенаты, фосфаты, молибдаты, сульфаты, карбонаты, органічні мінерали і мінералоїди” (2003). Саме в останній багато уваги приділено мінералогії органічних сполук і наголошено на важливості комплексного вивчення мінеральної й органічної речовини для вирішення проблем походження вуглецю і вуглеводневих сполук. Завершується підготовка четвертої книги “Минералы Украинских Карпат. Силікати”.

Учений також є співавтором видання “Минералы Украины. Краткий справочник” (1990), науково-популярної книги “Природные кристаллы Украины” (співавтори – В. М. Квасниця, В. І. Павлишин; 1990), довідкового видання “Словник-довідник ювелірного і колекційного каміння” (співавтори – Р. Вовченко, І. Бакуменко, Л. Бохорська, О. Полубічко; 2006).

Епохальними для мінералогії, як у генетичному, так і регіональному планах, можна сміливо назвати такі узагальнювальні публікації Ореста Матковського: “Некоторые проблемы золотоносности Украинских Карпат” (у співавторстві з Є. К. Лазаренком; 1975), “Шляхи розвитку мінералогічної кристалографії” (у співавторстві з З. В. Бартошинським; 1998), “Стан і перспективи розвитку регіонально-мінералогічних досліджень в Україні” (у співавторстві з В. І. Павлишином; 1998), “Стан і перспективи розвитку мінералогії на межі тисячоліть” (2001), “Схематична карта мінералогічного районування України” (у співавторстві з Є. Сливко; 2004).

У полі зору вченого постійно перебувають найважливіші проблеми загальномінералогічного плану, насамперед, це – основні поняття, стан і перспективи розвитку мінералогії, мінералогічна кристалографія і типоморфізм мінералів, класифікація і термінологія окремих груп мінералів, взаємозв'язок конституції і властивостей мінералів. Він запропонував визначення таких дискусійних понять мінералогії, як “акцесорний мінерал”, “мінеральний вид” та “різновид” тощо. З генетичного погляду оригінальними стали підходи до кількісної оцінки термодинамічних параметрів окремих фацій метаморфізму поєднанням методів вивчення флюїдних включень у мінералах та за різними мінералогічними термометрами і барометрами, а також відтворення генетичних особливостей процесів мінералогенезу методами комп'ютерного моделювання.

Багато уваги Орест Матковський приділяє історії науки, популяризуючи творчу спадщину таких видатних учених сучасності, як В. І. Вернадський, М. В. Белов, Є. К. Лазаренко, О. С. Поваренних, В. С. Соболев, Д. П. Григор'єв, І. І. Шафрановський, галицький природодослідник Іван Верхратський, а також аналізуючи історію розвитку мінералогії і кристалографії в Україні, геологічних наук, і особливо мінералогії, у Львівському університеті.

На педагогічній ниві з ініціативи професора Ореста Матковського в навчальний процес на кафедрі мінералогії введено нові курси і спецкурси, з яких розроблено робочі програми, а до низки з них за його авторства чи співавторства укладено методичні рекомендації, видано цикли лекцій і навчальні посібники, зокрема “Геохимия элементов главных подгрупп периодической системы Д. И. Менделеева” (у співавторстві з П. М. Білоніжкою; 1984), три частини циклів лекцій з прикладної мінералогії (у співавторстві з Б. І. Пироговим): “Структура і теоретичні основи прикладної мінералогії” (1994), “Регіональна і розшукова мінералогія” (1998), “Технологічна мінералогія руд” (1999), і навчальний посібник “Прикладна мінералогія” (2002). 2003 р. опубліковано підручник “Генезис мінералів” (В. І. Павлишин, О. І. Матковсь-

кий, С. О. Довгий), а 2007 р. – його друге видання. Уперше підготоване і вийшло друком навчальне видання “Основи мінералогії України” (В. Павлишин, О. Матковський, Є. Сливко; 2009).

Загалом перу вченого належить понад 430 опублікованих праць, серед яких 16 монографій, два підручники і два посібники, сотні статей з різних питань мінералогії і суміжних наук, частину із яких перекладено й опубліковано за кордоном, низка рецензій, нарисів з історії науки. Під його науковим керівництвом виконано понад десять держбюджетних науково-дослідних тем фундаментального спрямування і понад 20 прикладних робіт-договорів на створення (передачу) науково-технічної продукції на замовлення виробничих організацій.

Визнаючу є роль Ореста Матковського як багатолітнього декана в розвитку і зростанні авторитету геологічного факультету, збереженні та підборі висококваліфікованого професорсько-викладацького і наукового потенціалу, створенні та обладнанні науково-дослідних лабораторій, покращенні рівня викладання, відкритті 1995 р. нової спеціальності – екологічної геології. Серед підготованих у цей час понад 1000 молодих фахівців-геологів, не лише для геологічних установ України і колишнього СРСР, але й зарубіжних країн (Алжир, В’єтнам, Куба, Лаос, Монголія, Німецька Демократична Республіка, Чехословаччина), – відомі учені, керівники наукових установ і підрозділів, виробничих організацій. Зазначимо, що сказане стосується й Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, на базі якого було відкрито філію від кафедр загальної геології і мінералогії (керівники В. Забігайло та І. Наумко, а нині – М. Павлюк). Координацію науково-дослідних робіт з вивчення геології і мінерально-сировинних ресурсів держави значно покращив створений 1994 р. з ініціативи Ореста Матковського й очолюваний ним Інститут геології та мінералогії золота, кольорових металів і алмазів України.

За науковими консультаціями і під керівництвом професора Ореста Матковського вирости і склалися як відомі вчені в галузі мінералогії 7 кандидатів наук. За його участі і безпосереднього головування проведено близько 20 наукових нарад різного рівня з питань геологічної науки та освіти, насамперед, з’їздів Українського мінералогічного товариства і більшості його річних сесій. З його ініціативи 1997 р. започатковано періодичні наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка, яких тематично вже проведено п’ять. Він та його учні гідно представляють українську науку на численних міжнародних, всесоюзних і республіканських форумах учених.

Внесок Ореста Матковського в розвиток Львівської мінералогічної школи академіка Лазаренка, що завоювала визнання як в Україні, так і у світовому масштабі, високо оцінено державою: 1983 р. йому присуджено Державну премію УРСР в галузі науки і техніки за цикл робіт “Теоретична і регіональна мінералогія” (у складі колективу претендентів), нагороджено орденом Дружби народів (1990) і п’ятьма медалями, обрано почесним членом Всесоюзного (1992) й Українського (2006) мінералогічних товариств, присвоєно почесне звання “Заслужений професор Львівського національного університету ім. Івана Франка” (2001) і звання “Почесний розвідник надр України” (2004), а 2005 р. вручено нагороду Ярослава Мудрого АН вищої школи України за навчальний посібник “Прикладна мінералогія”, нагороджено медаллю Є. К. Лазаренка за внесок у мінералогію і пам’ятним знаком ім. Л. І. Лутугіна “За заслуги в розвідці надр” за видатні заслуги в геологічному вивченні надр України. Його довголітню сумлінну працю неодноразово відзначено почесними грамотами, дипломами і подяками.

Вагома й науково-організаторська діяльність Ореста Матковського. Його відзначає активна робота як члена Українського національного комітету і члена постійної комісії мінералогії і геохімії Карпато-Балканської геологічної асоціації, який подавав доповіді майже на всі конгреси асоціації. З 1980 р. він – віце-президент Українського мінералогічного товариства і голова його Львівського відділення, куди, до речі, вхо-

дить й осередок Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, головний редактор наукового видання “Мінералогічний збірник”, з 1993 р. – керівник Наукової ради з проблеми мінералогії, петрографії і геохімії відділення наук про Землю Академії наук вищої школи України; тривалий час був членом редколегії “Минералогического журнала”, головою спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій (нині – заступник голови), членом навчально-методичної ради в напрямі “геологія” Міністерства освіти України, членом спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських дисертацій Криворізького технічного університету, членом Президії навчально-методичного об’єднання університетів з геологічних спеціальностей Державного комітету колишнього СРСР з народної освіти, членом педагогічної комісії Всесоюзного мінералогічного товариства, членом наукової експертної комісії з геології Міносвіти України, експертом ВАК України, віце-президентом Львівського геологічного товариства. Нині є заступником головного редактора журналу “Записки Українського мінералогічного товариства”, членом редколегії вісника Львівського університету (серія геологічна), геолого-мінералогічного вісника Криворізького технічного університету та геологічного збірника “Праці Наукового товариства ім. Шевченка”. Він був офіційним опонентом численних докторських і кандидатських дисертацій в Україні та за її межами, рецензентом і відповідальним редактором низки монографій і збірників наукових праць.

Науково-педагогічну і організаторську працю вчений вдало поєднував з громадською діяльністю: член і голова профбюро, член і секретар партбюро геологічного факультету, наставник академгруп, керівник і польовий декан під час осінніх сільськогосподарських робіт студентів.

Орест Матковський – не лише знаний вчений і талановитий педагог, але й чудовий сім’янин. Його дружина, Ганна Олексіївна, – теж педагог і довголітній працівник кафедри філософії Львівського університету. У їхній сім’ї народилося троє дітей – сини Андрій і Юрій та дочка Наталя, ростуть онуки Орест й Анастасія. Разом з дружиною вони пережили і радості щасливого сімейного життя, і серйозні випробування долі, коли сталося непоправне, – несподіваний, непередбачуваний, а отже, ще трагічніший, відхід у Вічність обох їхніх синів.

Але життя продовжується. Орест Матковський активно працює на науково-педагогічній і організаторській ниві, роблячи вагомий внесок у вирішення фундаментальних і прикладних проблем мінералогічної науки.

Вісімдесятиріччя ювіляр зустрічає сповнений фізичних і духовних сил, творчих задумів на майбутнє. Знаний науковець, педагог і керівник, здібний організатор навчального процесу і наукової роботи, гідний продовжувач справи учителя – академіка Євгена Лазаренка – таким є Орест Матковський. Своїми знаннями, винятковою працездатністю, педагогічним талантом він здобув заслужений авторитет і повагу серед широкого кола геологів і наукової громадськості. Де б не працювали випускники геологічного факультету – учні вченого і педагога, в усіх куточках нашої держави і поза її межами, у т. ч. і в Інституті геології і геохімії горючих копалин НАН України, вони завжди згадують його з теплотою, любов’ю та вдячністю.

Наукова спільнота, віддаючи належне Орестові Ілляровичу Матковському як талановитому вченому й справедливому і доброзичливому педагогові, чуйній, добрій, порядній та щирій людині, творчій і непересічній особистості, патріотові та громадянину, щиро і тепло вітає його зі світлим ювілеєм, зичить доброго здоров’я і довголіття в достатку й любові рідних та близьких, повазі друзів і колег, здійснення творчих задумів і нових звершень в ім’я майбуття науки в Україні.

*Член-кореспондент НАН України, професор Мирослав ПАВЛЮК,
доктор геологічних наук Ігор НАУМКО*